

Ohjeet hakeutumisesta sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle sukupuoli-identiteetin variaatioiden takia tarkoituksena saada lääketieteellistä hoitoa sukupuoliristiriitaan ja kehodysforiaan 10/2024 ANK

Kuka tahansa lääkäri voi tehdä lähetteen jommallekummalle sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle HUS tai PIRHA (Tays). Tutkittava voi itse valita ja kertoa lähetteen tekeväälle lääkärille, mutta on edullisempaa hakea lähete omalta hyvinvointialueelta, koska läheteessä pitää olla sen hetkinen tilanne fyysisestä terveydestä sekä mielenterveydestä. Niitä voidaan kartoittaa ennen lähetteen tekemistä. Oikeanlainen lähete, jossa on riittävät tiedot, on tärkeä (ks. alla). Erityisesti nuorilta edellytetään pitkää seuranta ja vakaata identiteettiä.

Lähetettä Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle tulisi pyytää vasta sitten, kun tietää identiteettinsä ja lääketieteellisten hoitoihin hakeutuminen on varmaa, epäselvän identiteetin pohtimiseen sitä ei kannata pyytää. Viimeksi mainituissa tapauksissa on tarjolla Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen palvelut tai Mielenterveystalo.fi:n nettisivut (www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sukupuoli-identiteetin-jasentamisen-omahoito-ohjelma) sekä oman hyvinvointialueen terveydenhuollon toimijat, usein psykiatria. Tarkista heidän tietonsa ja sensitiivisyytensä näihin asioihin. Näihin nettisivuihin kannattaa joka tapauksessa tutustua ennen lähetteen hakemista/tutkimukseen hakeutumista.

Lähetettä hakiessa on tärkeää jo osata kertoa, mitä vaikutuksia sukupuoliristiriidalla ja kehodysforialla on ollut omaan elämään ja toimintakykyyn sekä mitä lääketieteelliseltä sukupuolenkorjaukselta odottaa ja haluaa. Toimintakyky voi olla alentunut, mutta sen pitää olla sellainen, että hoitoihin haluavan pitää muun muassa pystyä kodin ulkopuoliseen toimintaan sekä pystyä yhteistyöhön tutkivan tahon kanssa. Halu ja tarve lääketieteellisiin hoitoihin voi kuitenkin muuttua tutkimuksen ja hoitojen aikana, kun tietoa karttuu.

Tutkimuksessa ei tutkita identiteettiä, vaan tarvetta lääketieteellisiin korjauksiin ja sitä miten henkilö jaksaa ja selviää pitkästä, kärsivällisyyttä vaativasta ja raskaastakin tutkimusjaksosta sekä sitä seuraavista lääketieteellisistä sukupuolen korjaushoidoista. Ovatko odotukset realistisia ja onko tutkittava selvillä riskeistä ym. ja sosiaaliin elämään kuuluvista asioista ja mitä hän ajattelee lääketieteellisen korjauksen vaikutuksista omaan elämäänsä.

Lähteessä tulee olla potilaan ajankohtainen, tarkistettu puhelinnumero ja sähköpostiosoite ja jos jokin näistä muuttuu, siitä pitää ilmoittaa. Samoin mahdollisesta nimen tai henkilötunnuksen muutoksista.

Kokemuksen sukupuoli-identiteetistä ja kehodysforiasta toivotaan olla pidempiaikainen ennen kuin tutkimuksiin hakeudutaan (ICD-10: 2 vuotta, ICD-11: useita kuukausia, DSM-5: 6:n kk:n kesto). Tämä voi olla vaikeaa heille, joilla on ollut lapsuudesta saakka vakaa kokemus omasta identiteetistään, mutta sitä ei ole missään dokumentoitu. Tutkimukset kestävät nykyisin 2–3 vuotta tai pidempäänkin resurssipulan takia.

Valtioneuvoston asetuksen erikoissairaanhoidon työnjaosta ja eräiden tehtävien keskittämisestä (24.8.2017/582) mukaan sukupuoli-identiteetin tutkimus ja hoito ovat keskitetty julkisella sektorilla kahteen yliopistolliseen sairaalaan HUS:iin ja TAYS:iin (Pirha).

Mielenterveyden ongelmat ja neurokirjo

Mielenterveyden ongelmat eivät estä pääsyä tutkimuksiin, kunhan ne ovat hoidossa ja riittävässä tasapainossa. Usein edellytetään vuoden kestänyt tasapaino ennen tutkimuksia.

Mikäli on neurokirjolla, Käypä hoito -suosituksessa ”Sukupuolidysforia ja autismikirjon häiriö” ohjataan siihen, että mahdollinen ASD tulee tunnistaa, ja olisi hyvä, että potilas olisi saanut tietoa (psykoedukaatiota) autismikirjosta sekä tarvittaessa tukitoimia ja kuntoutusta mahdolliseen toimintakyvyn haittaan. Jos ASD-diagnoosi on hyvin tuore eikä henkilö ole saanut siihen psykoedukaatiota, voi olla, että Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalla todetaan, etteivät sukupuoli-identiteetin tutkimukset eivät ole oikea-aikaisia.

On ikävää, että jonotusajat autismikirjon tutkimuksiin ja kuntoutukseen ovat erilaiset eri puolilla maata, ja aikuiset eivät usein pääse niihin resurssipulan takia. Tämä lisää eriarvoisuutta ja viivästyttää sukupuolta vahvistaviin hoitoihin pääsyä. Voi miettiä tapoja, millä voi pyrkiä osoittamaan voitavansa kuitenkin toimia sukupuoli-identiteettitutkimuksissa (lausunnot, terapia yms.).

Linkki Käypä hoito-ohjeeseen: <https://www.kaypahoito.fi/nix03202>

Palkon suositukset Palveluvalikoimaneuvosto (Palko) on antanut suosituksenjulkisessa terveydenhuollossa tapahtuvaan sukupuoli-identiteetin variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoitomenetelmät -suositus. Suositukset eivät ole ajantasaisia, koska laki sukupuolen vahvistamisesta vuonna 2023 poisti vanhan ns. translain ja -asetuksen sekä WHO:n ICD 11 on jo WHO:n hyväksymä. Se on jo käytössä monissa maissa ja sen käyttöönottoa Suomessa valmistellaan 2023–2026 ja aikomus on ottaa se käyttöön Suomessa vuonna 2026.

- Palko: Alaikäisten sukupuoli-identiteetin variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoitomenetelmät -suositus. Tiivistelmä: palveluvalikoima.fi/documents/1237350/22895008/Tiivistelm%C3%A4_alaik%C3%A4iset_suositus_fi.pdf/05df0c4f-b223-18fa-1d08-bb01bb432905/Tiivistelm%C3%A4_alaik%C3%A4iset_suositus_fi.pdf?t=1592402552000
- Koko suositus ja liitteet: palveluvalikoima.fi/sukupuolidysforia-alaikaiset
- Palko: Transsukupuolisuudesta johtuvan toimintakykyä alentavan dysforian lääketieteelliset hoidot – suositus, Tiivistelmä: <https://palveluvalikoima.fi/documents/1237350/22895838/Tiivistelm%C3%A4+++transsukupuolisuus+suositus.pdf/f790d60a-4889-682b-4937-f2b1bbce2cfd/Tiivistelm%C3%A4+++transsukupuolisuus+suositus.pdf?t=1592805729000>
- Koko suositus ja liitteet: <https://palveluvalikoima.fi/dysforia-transsukupuolisuus>
- Palko: Aikuisten muunsukupuolisuuteen liittyvän sukupuoli-identiteetin variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoitomenetelmät -suositus, Tiivistelmä: https://palveluvalikoima.fi/documents/1237350/22895623/Tiivistelm%C3%A4_muunsukupuolinen_fi.pdf/cfc3525f-2b0a-c796-b7c5-98362ab9fce4/Tiivistelm%C3%A4_muunsukupuolinen_fi.pdf?t=1592318035000
- Koko suositus ja liitteet: palveluvalikoima.fi/sukupuolidysforia-aikuiset-muunsukupuoliset

Läheteohjeet lääkärille

Helsingin yliopistollinen sairaala

Läheteohjeet löytyvät HUS:n verkkosivuilta

Lähetteen kirjoittamista sukupuoli-identiteetin tutkimuksiin voi pohtia, kun asiakas on kokenut pitkäaikaista kärsimystä sukupuoli-identiteetin ja kehon ristiriidasta, ja jos

- Asiakas kokee tarvetta sukupuolenkorjaushoitoihin
- Asiakas on pohtinut sukupuolen korjaushoitoja hedelmällisyyden ja lisääntymisen näkökulmasta
- Asiakkaalla ei ole psyykkistä tai fyysistä sairautta, tai päihdeongelmaa, joka vaatii kiireellistä hoitoa (sukupuoli-identiteetin tutkimusten kannalta on tärkeää, että mahdolliset sairaudet ovat vakaassa hoitotasapainossa)
- toimintakykyä uhkaavat psykiatriset ja neuropsykiatriset sairaudet on asianmukaisesti diagnosoitu ja kuntoutuksen piirissä
- Asiakkaan toimintakyky on sellainen, että hän pystyy osallistumaan kodin ulkopuoliseen elämään ja jaksaa käydä vaativissa tutkimuksissa

Lähete sukupuoli-identiteetin tutkimukseen

Perusteet

- pitkäaikainen kokemus sukupuoli-identiteetin ristiriidasta, joka aiheuttaa kärsimystä ja hoivontarvetta
- akuutit psykiatriset sairaudet ja päihdeongelmat ovat vakaassa hoitotasapainossa
- toimintakykyä uhkaavat psykiatriset ja neuropsykiatriset sairaudet on asianmukaisesti diagnosoitu ja kuntoutuksen piirissä

Läheteohjeet

- perustiedot: ikä, koulutus, asiointikieli, ammatti, työ ja toimeentulo, asuminen ja sosiaalinen verkosto
- sairaushistoria: psykiatriset ja somaattiset sairaudet ja hoidot sekä psykoterapiat.
- Läheteeseen on liitettävä aiemmat psykiatriset sairauskertomukset (ainakin yhteenvetot/loppulausunnot).
- ajankohtainen psykiatrinen ja somaattinen terveydentila, toimintakyky ja päihdekäyttö
- kuinka kauan kokemus transsukupuolisuudesta tai muusta sukupuoli-identiteetin ristiriidasta on kestänyt
- toiveet ja odotukset tutkimusten ja mahdollisten hoitojen suhteen

Läheteessä tulee olla potilaan ajankohtainen, tarkistettu puhelinnumero ja sähköpostiosoite.

Erytystason tutkimuksesi käynnistyvät kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun lääkäri on hyväksynyt lähetteesi. Konsultatiivinen arvio toteutuu nopeammin.

Matalammalla kynnyksellä ilman lähetettä tarjoamme myös reaaliaikaista etäkonsultaatiota sukupuolidysforiatilanteessa. Hoitava lääkäri voi varata sinulle ajan Terveyskylä Pro-sivuston kautta konsultoivaan Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikan lääkäriin konsultaation aukioloaikoina,

Linkki: [Terveyskylän ammattilaisosioon\(Avautuu uuteen ikkunaan. Linkki vie toiselle verkkosivulle.\)](#)

Sukupuoli-identiteetin ristiriitaa voi kokea ilman että se aiheuttaa lääketieteellisen tutkimuksen ja hoidon tarvetta. Sukupuoli-identiteetin tutkimusjakson perusteena on koettu hoidon tarve liittyen sukupuoliristiriidan aiheuttamaan kärsimykseen. Sukupuolidysforian hoitosuositus (STM Palko 2020) linjaa, että iästä riippumatta mahdollisuus sukupuolidysforian käsittelyyn ja psykososiaaliseen tukeen tulee ensivaiheessa järjestää kotipaikkakunnan terveydenhuollossa, jossa siihen tulee olla riittävä osaamista.

Lähetteen ohjaus:

Käyntiosoite

Rubik Pasila

Maistraatinportti 2

Helsinki

5. kerros

Postiosoite

PL 250

00029 HUS

Toimisto

[Puhelin, Toimisto:09 471 75451](tel:0947175451)

soittoaika:

ma-to8.00–15.00

pe8.00–13.00

Faksi

[Puhelin, Faksi:09 471 75860](tel:0947175860)

<https://www.hus.fi/ammattilaiselle/sukupuoli-identiteettitutkimuksen-laheteohje-aikuiset>

Tampereen yliopistollinen sairaala (PIRHA)

Läheteohjeet löytyvät Pirhan nettisivuilta

Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikan tutkimukset ovat aiheellisia tilanteessa, jossa henkilöllä on pitkäaikainen, vakaa, selkeä ja helposti sanoitettava, syntymässä määritellystä sukupuolesta eroava kokemus omasta sukupuolestaan, tämän eroavaisuuden aiheuttamaa haittaa ja kärsimystä, ja toive tämän haitan ja kärsimyksen lievittämisestä fyysisillä sukupuolienkorjaushoidoilla. Nykyisin Suomessa käytössä olevassa diagnoosiluokituksessa (ICD-10) pitkäaikaisuuden rajaksi on asetettu kaksi vuotta.

Tämän lisäksi potilaan psyykkisen voinnin tulee olla sellainen, että se mahdollistaa sukupuoli-identiteetin luotettavan arvioinnin. Käytännössä vakavat mielenterveyden häiriöt on hoidettava asianmukaisesti ennen lähetteen tekoa.

Lähetteeltä edellytetään potilaan tilanteen, sukupuolikokemuksen ja hoitotoiveiden kuvaus yllä esitetyn mukaisesti. Tämän lisäksi lähetteestä tulee ilmetä potilaan yleinen terveydentila, aiemmat hoidot, elämäntilanne ja mahdollinen lääkitys.

Mikäli potilas tarvitsee psykososiaalista tukea sukupuoleen liittyvien pohdintojen tai yksilöllisen sukupuolen ilmaisun takia, häntä ei tule lähettää Taysin sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle, vaan tämä tuki on järjestettävä Palveluvalikoimaneuvoston suosituksen mukaisesti alueellisissa palveluissa.

Vain terveydenhuollon ammattilaisten käyttöön

Lähete- ja konsultaatio-ohjeissa mainitut puhelinnumerot ovat **vain terveydenhuollon ammattilaisten** käyttöön.

Lähete toimitetaan

Sähköisesti:

Laitos: 50290

Toimipiste: SITP

Erikoisala: 70

Faksilla numeroon 03 311 64378

Postitse osoitteella:

Tampereen yliopistollinen sairaala

Sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikka

T-rakennus

PL 2000, 33521 Tampere